

Klasik Gitar Tarihi I

Barış İpekçiler

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya,
Türkiye, bipekçiler@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 19.08.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 15.09.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
12.11.2024

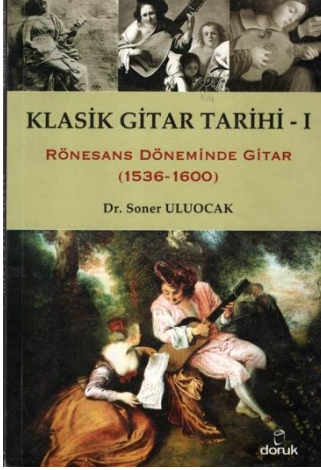
Kitap Bilgileri/Book Information

Yazar/Author: Soner Uluocak

Yayınevi/Publisher: Doruk Yayınları

Basım Yılı/Year of Publication: 2011

Sayfa Sayısı/Number of Pages: 110 Sayfa

Bugün dünyada ve ülkemizde çok yaygın bir biçimde kullanılan klasik gitarın, tarihsel süreç içerisindeki yolculuğunun kaleme alındığı “Klasik Gitar Tarihi” adlı seri, Doruk yayınları tarafından okuyucularına sunulmuştur. 1975 yılı Ankara doğumlu Dr. Soner Uluocak, Türkiye’nin ilk kuşak gitaristlerinden olan Can Aybars’tan (1917-1999) gitar dersleri alma şansını elde etmiştir. 1997’de ise Türkiye’nin önemli gitar sanatçılarından olan Ahmet Kanneçi ile yolları kesişmiş ve çalışmalarını onunla devam ettirmiştir. Yurt içi ve yurt dışında birçok ustalık sınıfına katılmış, dünyanın çeşitli ülkelerinden birçok gitaristle çalışmış ve konserler vermiştir. 2003 yılında yüksek lisans, 2008 yılında ise doktorasını tamamlamıştır. Dr. Soner Uluocak, halen Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Gitar Sanat Dalı’nda Öğretim Görevlisi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Klasik gitarın tarihsel süreç içerisindeki yolculuğunu anlayabilmek için gitar benzeri çalgıları da incelemek ve anlamak gerekmektedir. Bu yoldaki en değerli kaynaklar ise yazılı kaynaklardır. Uluocak (2011) kitabın giriş bölümünde klasik gitar için bilinen en eski yazılı müzik örneğinin 1536 yılına ait olduğunu ve bu tarihten sonrasının rahatlıkla incelenebildiğinden bahsetmektedir. Yazar kitabında 1536 yılı öncesi ve sonrasına ait oldukça geniş bilgiler aktarmaktadır. 1536 yılının yazılı müzik örneklerinin başlangıç noktası olarak kabul edildiğinde, klasik gitar tarihini beş dönemde incelemenin mümkün olacağından bahseden yazar, bu dönemleri şu şekilde sıralamaktadır:

1. Vihuela ve Rönesans gitarının (Dört çift telli gitar) kullanıldığı dönem (1536-1600),
2. Barok gitarının (beş çift telli gitar) kullanıldığı dönemdir(1600-1750),
3. Barok gitardan, Romantik gitara (altı tek telli gitar) geçişinin yaşandığı dönem (1750-1800),
4. Romantik gitarın kullanıldığı dönem (1800-1860),
5. Günümüz Klasik gitarının (Torres gitarı) üretilmeye başlandığı ve yaygınlaşarak kullanıldığı dönem (1860-).

Uluocak bu beş dönemi 3 kitap içerisinde ele almıştır. “KLASİK GİTAR TARİHİ- I” isimli bu ilk kitabında birinci bölüm olan “Rönesans döneminde gitar” anlatılmaktadır. “KLASİK GİTAR TARİHİ- II” isimli ikinci kitabında “Barok döneminde gitar” anlatılmaktadır. “KLASİK GİTAR TARİHİ- III” isimli üçüncü kitabında ise “Klasik ve Romantik Dönemde gitar” anlatılmaktadır. Bu kitap incelemesinde “KLASİK GİTAR TARİHİ-I” ele alınmıştır.

Bu kitap bir önsöz, kısa bir giriş bölümünün ardından sekiz ana bölüm, bir kaynakça ve bir dizin bölümlerinden oluşmaktadır.

Yazar, kitabın en önemli amacının konservatuarlarda, müzik öğretmenliği programlarında ve Güzel Sanatlar Fakültelerinde öğrenim gören gitar öğrencilerine kaynak olması olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kitabın, Türkçe bir kaynak olmasının yanı sıra zengin bir kaynakça sunması da klasik gitar tarihine ilgi duyan araştırmacılar için oldukça çekicidir.

Bununla beraber kitabın içeriğinden kısaca bahsetmiştir.

İçeriği renksiz bir basıma sahip olan serinin, birinci kitabının ön kapağında Antoine Watteau'un "La Gamme d'Amour" isimli tablosu bulunmaktadır. Kapağın üst bölümünde yan yana yerleştirilmiş üç resim bulunmaktadır. Bu resimlerden ilki pandora çalan esin perisini tasvir eden taş kabartması, ikincisi vihuela de mono çalan bir melek tasviri ve üçüncüsü Theorbo icracısının resimleridir.

Arka kapağında ise kitabın giriş bölümünden seçilmiş, Klasik gitar tarihinin hangi anlayışla yazıldığını anlatan bir pasaj ve İsmail Hasan Can Coşkun'un gitar kökeni üzerine küçük bir yazısı eklenmiştir.

Kitapta birinci bölüm "Gitarın kökenine genel bir bakış" olarak adlandırılmaktadır. Bu bölümde öncelikle çalgı bilim literatürüne göre çalgıların nasıl sınıflandırıldığı ve ardından klasik gitarın bu literatürde hangi konumda bulunduğu tespiti yapılmıştır. Bu sınıflandırma sonrasında ise klasik gitarın kökenine ilişkin eski uygarlıklardan Rönesans dönemine kadar olan gitar benzeri çalgılar incelenmiştir. Yazar, tarihi yaklaşık olarak M.Ö. 1300'lü yıllara dayanan Mısır, Hitit ve Antik Yunan'da ilk örneklerini gördüğümüz "Nefer" isimli çalgıdan başlayarak gitar benzeri çalgıların durumunu aktarmaktadır. Bu çalgı dışında gitara benzerliğinden dolayı Hitit gitarı olarak adlandırılan Hitit çalgısına, Antik Yunan'da kullanılan bir tür lavta olan "Pandora" isimli çalgıdan ve yine Antik Yunanda kullanılan "Kithara" isimli çalgıya akabinde "Lavta" ve en nihayetinde Ortaçağ Avrupası'nda "Guitarra Latina" ve "Guitarra Morisca" isimli çalgıya değinmiştir. Tüm bu süreç sonunda klasik gitarın kökenine ilişkin tespitleri ile bölümü sonlandırmıştır.

İkinci bölüm "Rönesans Dönemi Gitar Benzeri Çalgılar" başlığıyla karşımıza çıkmaktadır. Önceki bölümde Rönesans dönemine kadar olan gitar benzeri çalgıları ele alan yazar, bu bölümde de Rönesans döneminin yeni gitar benzeri çalgılarını ele almaktadır. Kısa bir bölüm olan ikinci bölümde gitar benzeri çalgılardan guitarra, chitarra, guiterne, giterne, gittern, cittern, ghitterra ve vihuelanın bazı özelliklerini aktarmaktadır. Bu bölümde gitar benzeri çalgılara kısaca değinilmesi birbirleri arasındaki ilişkiyi de görmeyi sağlamaktadır.

Yazar, gitar benzeri bu çalgıların genel özellikleri ve farklı ülkelerdeki kullanımlarını aktarmaktadır. Ayrıca kitap yazımı esnasında görsel materyallerden oldukça fazla yararlanılmıştır. Yazar, açıkladığı bütün çalgıların taş kabartma, duvar ve heykel resimleriyle beraber dönemin ressamlarının çizdiği çalgı eşlikli tabloları bu bölümde olduğu gibi her bir bölüm içerisinde de değerlendirmiştir. Bu çalgıların arasından Vihuela ve dört çift telli gitarın günümüz gitarının öncülleri olduğundan bahsederek kitabın diğer bölümlerinde bu iki çalgı ele alınmıştır.

Üçüncü bölümün başlığını "Vihuela" oluşturmaktadır. Önceki bölümlerde gitar benzeri çalgıların tarihsel sürecinden bahseden yazar bu bölümde günümüz gitarının ilk yazılı örneklerinin olduğu "Vihuela" isimli çalgıyı derinlemesine ele almaktadır. Bu bölümde ilk olarak Vihuela'nın Rönesans döneminde kullanımı ve çeşitlerinden bahsetmiştir. Çalgının farklı biçim ve tekniklerle (parmak, yay ve pena) çalınabildiğinden bahseden yazar, parmakla çalınan Vihuela de manonun diğerlerine göre günümüz gitarına çok daha yakın bir formda olduğunu aktarmaktadır. İçeriğinde çalgının nota yerlerini gösteren çizimler ve çalgının çalınışını gösteren tablolar dikkat çekicidir. Çalgının kullanım yerlerinden de bahseden yazar, o dönemde basılmış diğer kitaplar ve bestekarlar hakkında da küçük bilgiler vermektedir. Bu bölümde pek çok şeye değinen yazar Vihuela'nın akort sistemini de ele almış farklı akort modellerinden de bahsetmektedir. Dönemin müzik yazısı olan tablatur sistemini dönemin örnekleri ile aktaran yazar günümüz şekilleriyle karşılaştırma yaparak, o dönemin notalarını incelemek isteyen kişilere de yol gösterici bilgiler aktarmaktadır. Son olarak gitarın çalım tekniğine de değinilmiştir. Sol el ve sağ el kullanım tekniklerine ilişkin oldukça dikkat çekici bilgiler bulunmaktadır. Okuyucular, bu bilgiler sayesinde günümüz çalım teknikleri ve Rönesans dönemi çalım tekniklerini karşılaştırmalı olarak inceleme fırsatı elde edilmektedir.

Dördüncü bölüm “Vihuelistler”. Bu bölüm Rönesans döneminin Vihuela icracılarını yani Vihuelistleri ele almaktadır. Bu bölüm her ne kadar icracıları ele alsada Vihuela bestecilerinin, genel özelliklerinden, yaptıkları yeniliklerden, çıkarttıkları tablatur kitaplarından ve gitar repertuarının ilk örnekleri olan eserlerden de bahsetmektedir. Yazar, Vihuela için yazılan ilk ve son eser arasında yaklaşık 40 yıllık bir süreç bulunmakta olduğunu ve tarihçilerin bu dönemi “İspanya’nın altın çağı” olarak nitelendirdiklerinden bahsetmektedir. Luys Milan, Luys de Narvaez, Alonso Mudarra, Enriquez de Valderrabano, Diago Pisador, Miguel de Fuenllana, Esteban Daza ve Antonio de Cabezon’un yayınlanan kitapları ve bu kitapların içerikleri hakkında detaylı bilgiler bulunmaktadır. Notasyon örnekleri ile bu durum oldukça zenginleştirilmiştir. Yazar, Vihuelistlerin varyasyon formunu kullanan ilk besteciler olması gibi gitar dünyasına kazandırdığı bazı önemli ilklerden de bahsetmektedir.

Beşinci bölüm “Rönesans Gitarı” olarak adlandırılmaktadır. Kendi döneminde farklı ülkelerde farklı isimlerle anılan bu dört telli gitar sonraki dönemlerde Rönesans gitarı olarak adlandırılmaktaydı. Yazar bu bölümde ilk olarak genel bilgiler başlığı altında Rönesans gitarının biçimsel ve boyutsal özelliklerine dikkat çekmektedir. Günümüz klasik gitar ile arasındaki benzerlik ve farklılıkları bu bölümde aktarılmaktadır. Ayrıca Avrupa’nın farklı ülkelerindeki kullanım durumu, yazılan eserler, farklı adlandırmalar ve kullanılan tellerin yapısı ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Diğer alt başlıklarda akort sisteminin özellikle farklılıklarına değinmektedir. Bu çalgının farklı kaynaklarda farklı akort sistemleri ile icra edildiğini görmekteyiz. Ayrıca yazar, Rönesans gitarında kullanılan akort sistemi hakkındaki ilk bilgilere Juan Bermudo’ nun (1555) metinlerinde rastlandığından bahsetmektedir. Ardından Scipione Cerreto (1601) ve Michael Praetorius’ un (1619) kaynaklarında yer alan akort sistemlerini görsellerle aktarmaktadır. Örnek sistemleri görselleştirerek aktarması sayesinde akort farklılıklarını karşılaştırma fırsatı sağlamaktadır. Müzik yazısı ise bir diğer önemli başlıklardandır. Dönemin yazılan kitaplarında tablatur sistemi ile çizilmiş olan klavye üzerindeki notalar, günümüzde kullandığımız sisteme göre aktarmıştır. Çok sayıda örnekle tablatur sistemi üzerinde yazılmış bir notayı görebildiğimiz gibi günümüz nota sistemine aktarılmış hallerini de görmekteyiz. Yazar, vihuela bölümünde olduğu gibi bu bölümde de sağ el ve sol el tekniklerini ele almıştır. Kitapta Rönesans gitarı ile ilgili çizilmiş tasvirlerden sağ el ve sol el tekniklerini görebilmekteyiz.

Altıncı bölüm başlığı “İspanya’da Rönesans gitarı”dır. Bu bölümde Rönesans gitarının İspanya’daki kullanım durumuna değinen yazar, aynı zamanda Rönesans gitarı için yazılmış eserlerin bulunduğu kitapları da ele almaktadır. Oldukça kısa olan bu bölümde Alonso Mudarra, Miguel de Fuenllana ve Juan Carlos Amat’ın Rönesans gitarı için yaptığı çalışmalara değinmiştir.

Yedinci bölüm “Fransa’da Rönesans gitarı” olarak adlandırılmaktadır. Yazar tüm Avrupa’da Rönesans gitarının en büyük ilgi gördüğü ülkenin Fransa olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla Fransa’da Rönesans gitarı hakkında daha fazla bilgi yer almaktadır. Bu bölümde Fransa’da Rönesans gitarı için bastırılmış kitaplar listelenmiştir. Yazar, Alberto da Ripa, Simon Gorlier, Adrian Le Roy, Guillaume Morlaye ve Gregoire Brayssing hakkında geniş bilgiler yer vermektedir.

Sekizinci bölüm başlığı “İtalya, Hollanda, Almanya ve İngiltere’de Rönesans gitarı” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde bahsi geçen ülkelerde Rönesans gitarının durumu anlatılarak bu dönemin bestecilerinin, özellikleri, çıkarttıkları tablatur kitapları ve eserlerden bahsedilmiştir. Bu ülkelerde Rönesans gitarının icra durumu altıncı ve yedinci bölümde bahsedilen ülkelere göre daha az olduğu için bu ülkeleri sekizinci bölümde ele aldığı görülmektedir.

Yazar, kitap içerisine anlaşılabilirliği arttırmak adına anahtar sözcükler, temel kavramlar, dipnotlar ve bilinmeyen terimler için açıklamalar eklemiştir. Terimlerden bazılarını kendisi açıklarken, bazıları içinde farklı kaynaklar kullanmıştır.

Yazar, bu kitapta açık ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Bu eserin, özellikle klasik gitar ve tarihi hakkında araştırma yapacak kişilere önemli ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Serinin alana en önemli katkısı klasik gitarın tarihini öğretmesinin yanı sıra, bu dönemlere ait repertuar, gitar metotları, gitarist ve bestecileri tanıma olanağı sağlamasıdır. Klasik gitarın tarihsel süreci ile ilgili bilgileri titizlikle bünyesinde toplayan bu eser, en eski gitar benzeri çalgıdan, günümüz klasik gitara kadar olan süreç içerisinde özellikle Avrupa’da yaşadığı gelişim ve değişimi anlatmaktadır. Ayrıca her yönüyle bilgi ve kaynak deposu olan “Klasik Gitar Tarihi” isimli bu serinin tüm gitarist ve gitar severlerin başucu kaynağı, kütüphanelerinin önemli bir parçası olabileceği düşünülmektedir.